

באר התורה / הג"ר יעקב אשר פלדמן, מח"ס 'כתב משה' ושא"ס, ירושלים
פרכת ראה - אבות פרק ו משנה ג

"הלומד מחברו... אפילו אות אחת צריך לנהוג בו כבוד"

אבות (פ"ו מ"ג) הלומד מחברו פרק אחד או הלכה אחת או פסוק אחד או דבור אחד אפילו אות אחת צריך לנהוג בו כבוד שכן מצינו בדוד מלך ישראל שלא למד מאחיתופל אלא שני דברים בלבד וקראו רבו אלופו ומיודעו שנאמר "ואתה אנוש כערכי אלופי ומיודעי" (תהלים נה ז), והלא דברים קל וחומר, ומה דוד מלך ישראל שלא למד מאחיתופל אלא שני דברים בלבד, קראו רבו אלופו ומיודעו, הלומד מחברו פרק אחד או הלכה אחת או פסוק אחד או דבור אחד אפילו אות אחת, על אחת כמה וכמה שצריך לנהוג בו כבוד, ואין כבוד אלא תורה שנאמר "כבוד חכמים ינחלו" (משלי ג לה) "ותמימים ינחלו טוב" (שם כח ז) ואין טוב אלא תורה שנאמר "כי לקח טוב נתתי לכם תורתי אל תעזובו" (שם ד טו ע"כ).

א-א
במסכת כלה רבתי (פ"ה ה"ד) והלומד מחברו פרק אחד, או הלכה אחת, או פסוק אחד, או דבר אחד, או אפילו אות אחת, צריך לנהוג בו כבוד, שכן מצינו בדוד מלך ישראל שלא למד מאחיתופל אלא שני דברים בלבד עשאו רבו אלופו ומיודעו. **והלומד מחברו** פרק אחד, וכי מאחר דעל אות אחת צריך לנהוג בו כבוד, דבר אחד למה לי, ואי על דבר אחד צריך לנהוג בו כבוד, פסוק אחד, הלכה אחת, או פרק אחד למה לי, אלא אות אחת בתלמוד, דבר אחד במשנה, פסוק אחד במקרא, הלכה אחת אפילו לא פסיקא, פרק אחד אפילו בדרך ארץ.

היכי דמי אות אחת, כגון (שבת עו ב) מאמצין או מעמצין, אי נמי גראינין או גרעינין, אי נמי אוממות או עוממות; והוא דאמר ליה סברא, מעמצין, דכתיב "ועוצע עיניו מראות ברע" (ישעיה לג טו), גרעינין, דכתיב "וינגרע מערכך" (תהלים כו יח), עוממות, דכתיב "ארזים לא עממוהו" (יחזקאל לא ח), אבל סבריה בין אלפין לעינין לא, והא הני אלפין עינין ניניהו, כי קאמרינן דמפרש ללבא, כגון מסיקין מציקין (בי"ק קטו ב), והא לא דמי, אלא כגון הא דתנן (ביצה לה ב) משילין פירות דרך ארובה, ואית דתני משחילין, ולא משתבש, דתנן (שבת קמו ב) מי שנשר כליו, ואית דתני משחירין, ולא משתבש, דתנן (כלים פ"ג מ"א) השחור והזוג של סופרים; והא אות אחת היא, האי דבר אחד הוא, לא צריכא אלא אסבריה. אמר רבא אפילו וא"י, פשיטא דהא אות אחת היא, מהו דתימא כיון דלתוספות לא אתיא, אימא לא, קא משמע לן דזימנין דמתוקם בה טעמא, דלא אמרן אלא בדאוקים בה טעמא. אמר רבא ובמקרא אף על גב דלא יתקובץ בו טעמא, דלא קריא; הא אמרת, פסוק אחד במקרא, לא צריכא דפריש ליה אגב הילכתא.

שכן מצינו בדוד מלך ישראל שלא למד מאחיתופל אלא שני דברים בלבד, מאי ניניהו, אמר רבא, מגופיה דקרא לאו שמעתי מינה, "נמתיק סוד" (תהלים נה טו), אמר ליה, דוד, למה אתה יושב בלבד ועוסק בתורה, אין דברי תורה מתקיימין אלא בחברים. בסוד, מה סוד, "הפר מחשבת באין סוד" (משלי טו כב), אף הכא נמי, ומנא אסבריה, דכתיב "הסכת ושמע ישראל" (כי תבוא כו ט), עשו עצמכם כתות כתות (ברכות סג ב); ואידך, פעם אחרת מצאו אחיתופל לדוד שהיה הולך לבית המדרש לבדו, אמר ליה ולית לך "ברב עבס חזרת מלך" (משלי יד כח), אלא "בבית אלהים נהלך ברגשי" (תהלים נה טו), ברגשת בני אדם נלך אני ואתה; ואית דאמרי, דאמר ליה, כי אתית ללצויק, רהוט כאיניש דאזול בתר מלכא, ומנא אסבריה, דכתיב "אחרי י"י אלהיכם תלכו" (ראה יג ח). ומנין שחזר דוד ושבחן, דכתיב "מכל מלמדי השכלתי" (תהלים קיט צט), וכתיב "בבית אלהים נהלך ברגשי", וכתיב "דרך מצותיך ארוץ" (תהלים קיט לב), עכ"ל.

ב-ב
בפי' רוח חיים (שם) הלומד מחברו כו'. אפילו אות אחת כו'. מהקל וחומר מדוד שלא למד מאחיתופל רק שני דברים בלבד לכאורה אין למדין ממנו על אות אחת. אבל הענין הוא כמו שאמרנו בזה הקדוש (אחרי עג א), קודשא בריך הוא ואורייתא ועוסקיה חד הוא. כי ידוע שהוא רוצונו חד, והתורה היא רצונו, והנשמות הם דבוקים בו יתברך שמו, וכמאמר רבותינו זכרונם לברכה מאן דנפח מגרמיה נפח וכל נפש מאמין בתורה שורש נשמתו מדובק ונאחו בעץ החיים הנצחיים ונאחו באות אחת מן התורה שממעל לכל העולמות כולם ונשתלשלה כחבל עד למטה בעולם השפל הזה וראשו מדובק למעלה בשרשו כמו שכתוב "יעקב חבל נחלתו" (האינו לב טו). כחבל הקשור למעלה וסופו יורד עד למטה. ואם חס ושלום הוא מקלקל באיזה ניצוץ מהנפש בעבירה שחייב עליה כרת מיד נפסק אותו הניצוץ משרשו מהחבל שהייתה דבוקה בו עד הנה. וזהו ענין "ונכרתה הנפש ההיא" (לך קל ז) פירוש הניצוץ הקטן שעשה בו העבירה. אבל לא חס ושלום שנכרתה כל הנפש משרשה, כי החלק הנשאר עדיין מושרש ונאחו בתורה הקדושה ומצלת אותו מן החטא:

וכמו שאמרנו בריעא מהימנא (זהו הקדוש במדבר דף רמז). על פסוק "לאמר לאסורים צאו ולאשר בחושך הגלוי" (ישעיה מט, טו). פירוש אותן האסורים ומוקפין ברוח הטומאה של היצר מקליפות הני"ל, שלכן נקראו קליפות כי המה סביב הקדושה מתהלכים כקליפה המסבבת את הפרי, ואין נכנסים חס ושלום בקדושה עצמה. ואפילו בהיכלות הקדושות אינו נכנס רק הקטרוג שלהם, כידוע בזהוה הקדוש (שם). וכמו שאי אפשר לאכול את הפרי אם לא שישבור תחלה את הקליפה הסובבתו. כמו כן "זבחי אלהים רוח נשברה" (תהלים נא יט) שפירשו בזוהר (שם) על הרוח הטומאה המלפפת וסובבת אותו. וזהו "לאסורים צאו, ולאשר בחושך הגלוי". כי המה מחשיכין סביב הקדושה כענין "ואין נוגה לוי" (ישעיה נה ז); ואמרינן שם ברעיא מהימנא כעננא דמחפא על שמשא, פירוש כי אם יתן דבר המחשיך על הנר אין האור יכול לעבור דרך שם, אבל הענין המחשיך נגד השמש עם כל זה אינו מחשיך

וכן הענין כמאמר חכמינו זכרונם לברכה סוטה (כא א) עבירה מכבה מצוה ואין עבירה מכבה תורה עיין שם. וכמו שכתוב "כי נר מצוה ותורה אור" (משלי י כג). כי המצוה אינה יכולה לעבור ולהאיר דרך הפסק מחיצת העבירה והקליפות המחשיכים נגדה. אבל נגד התורה המה רק כמו ענן נגד השמש, כי אור התורה נוקב ועובר גם דרך הקליפות. ושומרת לאדם ומצילו מן הרע הרוצה להתדבק בו עוד. אבל זה הוא רק באנשים ששורש נשמתם עדיין נאחו ומדובק בתורה הקדושה ובחיים הנצחיים, ועל ידי כך נקשרים בקשר אמיץ וחזק בהקב"ה. אבל אותם שמנו חכמינו זכרונם לברכה שאין להם חלק לעולם הבא כלל, הם נכרתים מהקב"ה ומהתורה לגמרי. והנה את אחיתופל מנו חכמינו זכרונם לברכה בסנהדרין (צ א) מאותם שאין להם חלק לעולם הבא.

וזהו שאמר הקל וחומר, ומה דוד מלך ישראל שלא למד מאחיתופל אלא שני דברים בלבד, היינו מאחיתופל שאין לו חלק לעולם הבא. ולמד ממנו שני דברים בלבד. ורצה לומר בלבד שאותם השני דברים לא היה חלק עצמות נפשו המדובק בשורש. כי אם דברים חוצה לו כי לא היה לו חלק בתורה וכני"ל. ועם כל זה נהג בו כבוד. **קל וחומר להלומד מחברו שהם שניהם יחד חברים מדובקים בקשר אחד בהקב"ה ובתורה**, שאפילו זיבור אחד ואות אחת באות ההוא מתדבק בהשם יתברך ובשורש כל הנשמות שהם למעלה מהעולמות ונעשה הכל אחד המדבר והדיבור, והקדוש ברוך הוא כביכול גם כן מתאחד שם וכני"ל. על אחת כמה וכמה שצריך לנהוג בו כבוד:

ויתפרש עוד אמרם גבי אחיתופל שני דברים בלבד. כי הנה האדם קשור למעלה כשלהבת בגחלת והמאבד נפשו מקלקל כל העולם. כי קודשא בריך הוא ואורייתא חד. ובדבר רוחני כזה אי אפשר לחלק חלק רוחני מן הכל. וזה ענין ערבים זה בזה. ומאבד נפש אחת כו' והמקיים נפש אחת כו' קיים עולם מלא (סנהדרין לו א). וכן אם חסר אות אחת בספר תורה גם כן פסול (רמב"ם הלכות תפילין ומוזיה וספר תורה פ"א ה"ב), כי אות אחת כולל הכל, כי קשור הכל קשר אחד. וכל שכן באין סוף ברוך הוא אי אפשר לצייר כלל חלק. ואם כן הלומד אות אחת כאלו למד התורה כולה. אבל אחיתופל הנפרד משורש וכני"ל. ולכך אצלו השני דברים שאמר המה רק שני דברים בלבד ולא בכללות התורה. ודי למבין מרעתו: ואין טוב אלא תורה, שנאמר "כי לקח טוב נתתי לכם" (משלי ד ב) רצה לומר לקח טוב שהיא חריפא זבינא. ואם היו רוצים לקנותה לא יערכנה כל כסף, וזהו ומכל שכן שנתתי לכם במתנה בלא מחיר, אם כן הלא תראו שתורתי על תעזובו, עכ"ל.

בספר תפארת שלמה (ראה יא כז) "את הברכה אשר תשמעו אל מצות ה' אלהיכם אשר אנכי מצוה אתכם היום". יל"ד דהול"ל את הברכה אם תשמעו אל מצות ה'. גם "את אשר אנכי מצוה אתכם". הוא מיותר. אך הנה ידוע בשם הבעש"ט ז"ל במשנה באבות (פ"ו מ"א) הלומד מחברו פרק א' או הלכה אחת או אות אחת צריך לנהוג בו כבוד, וק"ו מדוד המע"ה שלא למד מאחיתופל אלא שני דברים בלבד וקראו רבו אלופו ומיודעו וכו'. והקשה איך הק"ו משם על אות אחת, הלא הוא למד ב' דברים. ופי' הבעש"ט כי האור תורה הוא בחי' "אור זרוע לצדיק" (תהלים צז יא) בחי' זרע היא בהשפעה ומוליד ידו הרבה, כי ע"י זרע אחת מפרה ומרבה יותר, כל ע"י הדבור אחד של הצדיק אל המקבל הנה הדיבור מתרבה בלב המקבל גם אח"כ לחדש על ידו חדושים רבים, אבל מי שאינו בבחי' צדיק כזה אין דיבורו מתרבה. וזה שלא למד אלא שני דברים בלבד ולא יותר.

המבואר מזה כי הדבור של הצדיק הוא מתרבה ומתברך בלב המקבל לחדש על ידו חדושים רבים ועצות לעבודת הש"י ב"ה. וזה הפי' קדם רבון עלמין במילין סתימין תגלון פתגמין ותימרון חדושה (זמירות ליום השבת מהאר"י). ר"ל ע"י הצי"ע שהוא תמיד קדם רבון עלמין הנה במילין סתימין שאמר תגלון פתגמין ותימרון חדושים רבים כל הימים ע"י דבור אחד שיצא מפי הצדיק. וזה הפי' אם שמוע בישן תשמע בחדש (ברכות מ א) כי ע"י ששמעתם בישן תזכו לשמוע בחדש לחדש חדושי תורה, וז"ל "ושוננתם לבניך ודברתם בשבתך בביתך ובלכתך בדרך" (ואתחנן ו ז). ר"ל כאשר תהי' צדיק כמ"ש "ואהבת" וגו' (שם ה) אז "ושוננתם לבניך" אלו התלמידים, יהי' דברך בס בבחי' הזרע שיפירה וירבה בלבם תמיד שע"י דיבורך בס אף שאתה תשב בביתך שלא תהא עמהם וכן אם תלך מעמהם בדרך ובשכבך ובקומך (שם) תמיד יהי' דברך בס ובפיהם. וזה שמצינו בגמ' (חגיגה יג א) דקאמר האי תנא תא ואגמרך מעשה המרכבה. א"ל אי זכאי הוה גמימנא מרבי' ויליד' מה השיב לו. אך הפי' א"ל זכיתי הי' לי להוה דבר מתוך שלמדתי אצל רבותי, כי היו דבריו מתרבים אצלו יותר כמו שנתבאר. וזה פי' הפסוק יהי' לכם ברכה בהלימוד הזה אשר תשמעו אשר אנכי מצוה אתכם בבחי' אור זרוע לצדיק כנ"ל הנ"ל, והבן עכ"ל.